

recenzie

SAK, Robert: *Jozef Jungmann. Život obrozence.*

Praha : Vyšehrad, 2007, 1. vyd., 313 s.,

edícia Velké postavy českých dějin – 8. zv., ISBN 978-80-7021-890-7.

Peter Podolan (rec.)

Postava Josefa Jungmanna je všeobecne známou ikonou českého národného hnutia, bádanie o jeho osobe teda určite nepredstavuje pioniersku oblasť. V prípade „notoricky“ známych osobností je však periodický návrat k slávnemu „menu“ a jeho znovuzhodnotenie rastrom nových metód, poznatkov a analýz chvályhodným počinom. Každý autor je cez sieť politických, ekonomických, ideových a iných siločiar svojej doby nutne determinovaný vo svojom prístupe (okrem objektívne nových poznatkov), preto je nesmierne zaujímavé sledovať vývoj obrazu danej osobnosti. Práve nové práce majú možnosť zozbierať už niekoľkonásobne prefiltrované overené informácie a zoradiť kamene mozaiky definitívne na správne miesta, hoci na druhej strane je čoraz ťažšie prísť s novými výsledkami vlastného bádania. Napriek tomu pri sokratovsky kladených otázkach zistíme ako málo vieme práve o „preskúmaných“ problematikách – že vždy existuje množstvo nezodpovedaných otázok, bielych miest na pomyslenej mape života čo len jediného človeka.

Monografia obsahuje vrátane úvodnej 8 kapitol, sekciu Prílohy, poznámkový aparát, zoznam literatúry a prameňov a menný register. Vhodne ju ilustruje 58 čiernobielych obrázkov v texte a 8 stranová nečíslovaná príloha farebných obrázkov.

Autor vychádzal z množstva archívnych prameňov priamo alebo nepriamo viazaných k osobnosti Jungmanna, edovaných prameňov a sekundárnej literatúry. Rýchlemu identifikovaniu predovšetkým korešpondencie v poznámkovom aparáte bráni trochu nešťastný formát citovania „*Dopis z 24. 6. 1820. edícia/fond*“ napriek skutočnosti, že sa informácie o pisateľovi a adresátovi nachádzajú v priamo hlavnom texte, resp. sa dajú vyvodiť z názvov edícií.

Sekcia Prílohy je vlastne zbierkou miniedícii 8 dokumentov viažucich sa k osobe Jungmanna. Ani v jednom prípade nejde o novú edíciu archívneho materiálu.

Poetické názvy kapitol až na niekoľko výnimiek iba málo presne charakterizujú svoj obsah, resp. životnú etapu. Zo stručnej charakteristiky práce na predsádke sa dozvedáme o kontroverznosti J. Jungmanna – keďže bol na jednej strane vysoko hodnotený ako jazykovedec a prekladateľ, ale na druhej strane odsudzovaný ako spolutvorca českého nacionalizmu a národného mýtu. Okrem dobových a nacionálnych aspektov tieto dva pohľady odrážajú aj kontrast medzi tradičnou, „mýtizovanou“ a zvlášť v súčasnosti veľmi „módnou“ demytologizovanou podobou. Posledne zmienený trend je v posledných rokoch plagiou aj slovenskej historiografie, ktorá na mnohých miestach neprešla ani len fázou analýz a poctivého „prehmatania“ materiálu a teda vytvorenia aspoň prvej vrstvy obrysu základných znalostí. Prebranie metodiky, alebo skôr prístupu zo zahraničných historiografií, ktoré sú zväčša na úplne odlišnom stupni mapovania, prináša žiaľ okrem budovania nových mýtov (s pýchou porovnateľnou s vnímaním „nášho osvieteného storočia“ osvietencami) aj motívy zjednodušovania. Táto „objektívna“ kritika nás často presvedčuje o akejsi nemorálnosti a zlých (?) úmysloch historických osobností, ktoré šírili nacionálnu neznášanlivosť a budovali „fikcie“ o národe. Jej autori sa zabúdajú vymaniť z predsudkov súčasnosti a naopak, nesnažia sa problém uchopiť logikou zasadenou do príslušnej doby alebo dokonca nemajú ani len prehľad, či sa daná „fikcia“ náhodou nezakladá na pravde, kde je následne problémom určiť pomer zveličenia či pozmenenia skutočnosti. Pri kritike prostriedku nevidia samotný cieľ

(resp. naopak). R. Sak určite nepatrí do tejto skupiny „historikov“, pretože jeho prístup je skutočne vyvážený a jeho snaha zasadiť osobu J. Jungmanna nielen do jeho doby ale aj sociálnej siete jeho rovesníkov, spolupracovníkov i odporcov je skutočne prínosná. Autor nepodlieha resentimentu, ale uvádza fakty alebo uvažuje formovaní názorov na ne, formuje skutočne plastickú podobizeň jedinca a jeho plynutia v čase. Dozvieme sa tak o kontraste medzi fyzickým zjavom J. Jungmanna a jeho emanujúcim duchom (s. 9), o jeho rečovej vade (s. 34, 29?) i do istej miery zvláštnej povahe, možno formovanej aj silne veriacou, hoci prostoduchou matkou („Dušička“) (s. 18). V úvodnej kapitole venuje pozornosť rýchlemu načrtnutiu osobnosti a jeho vzťahov s dobou, ideológiou a borí sa so základným pojmoslovím. Pristavme sa aspoň pri známom probléme so zaradovaním diela do slohových kategórií – kde Jungmann stojí podobne ako jeho mladší súputníci J. Kollár či P. J. Šafárik medzi jasne vyhranenými slohmi. Sak rekapituluje možnosti a napriek tomu, že sa pripája k chvále poňatia V. Macuru („Neškatuľkovať!“), nakoniec sa prikláňa k najjednoduchšiemu a podľa nášho názoru najvägnejšiemu zaradeniu do – preromantizmu.

Nasleduje už všeobecne stereotypný životopisný náčrt – v schéme života rodičov osobnosti, v dobovom opise rodnej obce, cesty vzdelaním (kde môžeme vyzdvihnúť skutočne podrobné informácie o jedinečných udalostiach počas „školárenia“ Jungmanna, ale i stave školstva), prác, pôsobení a smrti. Nechýba samozrejme ani „tradičná udalosť“, od ktorej sa odvádzalo Jungmannovo národné precitnutie (s. 29). Autor sa potom zaujímavo stavia aj k otázke doformovania Jungmannovho svetonázoru medzi ideológiami katolicizmu a osvietenstva či katolíckeho osvietenstva (s. 30-33, 55-57). Zvláštne pôsobí pravda nie nová informácia o skutočnosti, že bol v r. 1799 křivoklátskou vrchnosťou prepustený z poddanstva; s riešením otázky tohto aspektu sme sa u osobností spätými s územím Slovenska v tomto období ešte nestretli, hoci je zrejme že prípade nešľachtického pôvodu musel byť tento problém obdobne administratívne riešený. Istá národná mystifikácia sprevádzala aj Jungmannovu manželku, ktoré síce v čase ich sobáša nevedela vôbec po česky, avšak *Johanna* sa údajne česky rýchlo naučila a premenila sa na *Janičku* (s. 38-39).

Autor nás oboznamuje s Jungmannovými prvými buditel'skými spismi, jeho spolupracou s puchmajerovským krúžkom a prekladateľskou prácou, rozsiahlejšie s tvorbou *Slovníka*; pristavme sa ale pri prekladoch diel *Stratený raj* a *Atalla*. Je pritom zvláštne, že v oboch prípadoch ide o mystické náboženským hávom zahalené práce, ktoré akoby sa nehodili k epoche „preromantizmu“. Zdá sa však že v tomto prípade išlo rovnako o mix myšlienok spájajúce tradíciu s novým závanom opäť (!) mystického romantizmu. Preklady cibřili domáci jazyk a práve Jungmannovi môžeme byť vďační za desiatky novovytvorených slov (resp. prevzatých z iných slovanských jazykov), ktoré znamenali skutočnú revolúciu vo vývine českého jazyka (nehovoriac o vplyve na slovenskú terminológiu) (s. 71-72). Jedným z týchto slov je *vzduch*. Do češtiny preložil aj slávnu 16. kapitolu 4. zväzku/knihy *Herderových Ideen zur Philosophie der Menschheit*, ktorú však autor uvádza zrejme nedopatrením ako 4. kap. 16. zv. (s. 79). Veľmi zaujímavými sú aj informácie o Jungmannovom stretnutí s Rusmi, spojencami v napoleonských vojnách s ktorými sa oneskorene stretol až v roku 1813 (s. 84-85). Tento kontakt zapadá do schémy podobných stretnutí aké nám líči Jiráskov F. L. Věk resp. jeho „model“ F. V. Hek, alebo aké vidíme v spomienkach na detstvo J. Kollára. Môže predstavovať dôležitý „spúšťač“ slovanského sentimentu, vedúceho až k špecifickej forme rusofilstva. Autor žiaľ stále trvá na domnelom Jungmannovom rusofilstve – ohradzujeme sa zvlášť proti pojmu „panrusizmus“ (s. 85) a zbytočne ho nadradzuje nad prejavy sympatií ku všetkým slovanským národom (hoci treba priznať, že Rusi ako jediný „slobodný“ slovanský národ s vlastnou vládou mali v úvahách generácie Vseslávie predsa len akési čestné miesto).

Mnohé jazykovedné a národné práce Jungmanna sa stali vzorom pre snaženie mladších „obrodencov“ a preto musíme vidieť isté súvzťažnosti medzi *Slovesnosťou* (1820)

a *Čítankou* J. Kollára (1825) či podobne medzi *Históriou literatúry českej* (1825) (okrem prác J. Dobrovského 1791/92, 1818) a *Dejinami slovanskej reči a literatúry* P. J. Šafárika (1826). Autorovu poctivú prácu pri kritike prameňov môžeme vidieť zvlášť v prípade objasnenia okolností vydania článku *O klasičnosti v literatúre vôbec a zvlášte české*, kde stopoval redakčné zásahy F. Palackého, porovnával text s originálom (s. 127-128) a zasadil na správne miesto zmienky o tejto skutočnosti, vyexcerpované z korešpondencie. Autor nezakryl ani Jungmannov rýdzo osobný, hoci objektívne nespravodlivý postoj k osobám a dielam osobností ako J. Nejedlý, J. Dobrovský či K. H. Mácha. Najviac zo vzťahov subjektu poodkrýva v kapitole *Prátele a ti druzí*. Konečne v prípade ochorenia, ktoré viedlo k smrti prezentuje niečo z dobových názorov prezentovaných samotným Jungmannom, ktoré vypovedajú veľa aj o jeho mentálnom stave – vyčítal si totiž, že si tuberkulózu zaviniť častým pitím vína v mladších rokoch – autor nás upozorňuje, že Jungmann bol skromný a alkoholu sa skôr vyhýbal (s. 236). V súčasnosti sa stáva takmer povinnou kapitola typu *Život po živote*, kde sa dozvedáme o nekrológoch, životopisoch, pomníkoch, bankovkách a vôbec budovaní obrazu či mýtu o Jungmannovi. Autor precízne mapuje prístupy množstva pisateľov od polovice 19. po 20. storočie a elegantným myšlienkovým oblúkom spojeným s úvodnou kapitolou prácu uzatvára.

Práca sama je štylisticky jasná, zrozumiteľná, pre bežného čitateľa je prínosom odsunutie poznámkového aparátu za hlavný text, pričom ten obsahuje hlavne bibliografické údaje, keďže všetko podstatné je obsiahnuté priamo v hlavnom texte. Práve kvôli „uvádzaniu“ aj citátov zo sekundárnej literatúry práca vyzerá trochu zvláštne najmä v zberných „vyskladaných“ častiach, čo je však vecou zvyku a názoru. Práve pomer „recyklovaného“ a vlastného, syntetizujúceho a aplikovaného nového materiálu, pestrosť (i zberaných názorov) a vyváženosť sú kladmi celej práce, ktorú môžeme označiť za nasledovniahodný prototyp životopisnej monografie historiografie 21. storočia.